

Dyslexie – aan wie ligt het nu weer?

“Dyslexie komt door slechte lessen”, lees ik op Teletekst, donderdag 7 februari. Heerlijk, die aloude schuldvraag in het onderwijs. Waar krijgt onderwijs nu weer de schuld van?

Nu is het bij dyslexie wel heel verleidelijk om meteen naar de boosdoener te wijzen, nog voordat we hebben bepaald waar we het over hebben. Dat loopt namelijk nogal uiteen.

De harde onderkant van dyslexie is voor mij ‘leesblindheid’: je kunt het eenvoudig niet lezen. Mijn jongste dochter (inmiddels 26) kan teksten in wit op zwart (bijv. bij ondertitels in het museum) niet lezen, ook niet de oranje vertrekstaat die op Engelse stations boven de perrons hangen. De vorm van de letters is nogal gehavend en het contrast met de achtergrond maakt dat de letters voor haar niet stil staan, maar ‘flipperen’. Dyslexie-vriendelijke letters (voor op de computer bijvoorbeeld) zijn er en die maken een groot verschil. Daar kan een school in voorzien, heel simpel, heel praktisch, net zoals een school of museum drempelvrij kan zijn, zodat je overal met je rolstoel kunt komen.

Helemaal los van ‘leesblindheid’ staan problemen met leestempo. In het dagelijks leven is de lengte van een zin afgestemd op wat je in een keer kunt lezen. Als je te langzaam leest of onderweg struikelt ‘ben je de zin kwijt’. Dat kost extra tijd en genereert veel frustratie bij de lezer. Een vlot leestempo vereist veel oefening, dat weten we, maar wat moet je dan precies oefenen? Mijn dochter had heel veel baat bij audio-boeken. Die brachten het plezier in verhalen weer terug, en toen groeide de motivatie om zelf weer te gaan lezen. Want oefenen zonder motivatie – dat schiet niet erg op.

En dan is er het magische woord ‘woordbeeld’. Of er zoiets bestaat als woordbeeld meer een mening dan een feit. Feit is wel dat het ondoenlijk is om letter voor letter te lezen; dan struikel je in de meest gewone zinnen. Je zult in grote happen moeten lezen, zoals bij een boterham: die eet je hap voor hap, niet kruimel voor kruimel. En daarbij helpt het als je snel een woord als geheel kunt zien. Over hoe dat in de hersenen werkt weten we wel wat, maar (natuurlijk!) niet genoeg om er een bak tips aan te ontleen voor onderwijsmethodes. De hersengoeroes die beweren dat zij weten hoe je onderwijs moet inrichten hebben vooral last van hun eigen ideeën over ‘zinvol onderwijs’. Die ideeën gun ik hen, maar laten we ‘want zo werkt dat in de hersenen’ er maar buiten.

Hoe je als kind hebt leren lezen is van grote invloed is op het vlot kunnen lezen. Dat geloof ik meteen. Een moeder die zegt “Jan heeft nooit woorden leren lezen, hij gaat van letter naar letter, maar dat komt omdat hij dyslectisch is” vertelt over slecht onderwijs, niet over een gehandicap van haar zoon. Dat staat voor mij vast. Maar er zijn vele manieren (‘strategieën’) om hele woorden te lezen en er zijn vele manieren (‘methodes’) om die manieren aan te leren. Dat een school daar ‘misschiet’ bij individuele leerlijnen verbaast me niet.

En dan zijn er nog de ophef-makende voorbeelden van spelfouten: kaud in plaats van koud. Ik betwijfel of slecht spellen een bewijs is van dyslexie. Hooguit is er een bepaalde, nauw te omschrijven groep van ‘spelfouten’ die dyslecten moeilijk herkennen (bijv. in hun eigen teksten). Zo’n fout is bijvoorbeeld het verwisselen van twee letters: baldzij in plaats van bladzij. Dit zijn woorden die zij correct horen, uitspreken, begrijpen en gebruiken in een zinsverband, maar zonder dat ze een letter-voor-letter beeld van dat woord hebben. In die specifieke zin zou je kunnen zeggen dat dyslecten moeite hebben met ‘woordbeeld’.

Hierboven staat ‘leerlijnen’ in plaats van ‘leerlingen’, en ‘genoe gom’ in plaats van ‘genoeg om’. Ben je dyslectisch als je daar overheen leest? Dit lijkt me niet. En als je niet weet of ‘vervelend’ met twee ‘v’s is of met twee ‘f’-en, dan komt dat niet door dyslexie, maar door de uitspraak.

Het misleidende van het begrip “woordbeeld” is dat de spelling van een woord begint bij hoe we het uitspreken en daarna komen de verfijningen en correcties: je zegt ‘correksie’, maar je schrijft ‘correctie’. Uiteindelijk heeft elk woord zijn eigen spelling, en er zit niks anders op dan die maar te leren. Zo is besloten om ‘dyslexie’ te schrijven, maar ‘dislexie’ had ook gekund (zie andere woorden met ‘dis’). Verder hadden we ook kunnen besluiten om ‘dys/dislectie’ te schrijven (zie andere woorden met ‘lectie’, zoals ‘collectie’). Eigenlijk is er vanuit de spelling van Nederlandse woorden geen reden om ‘dyslexie’ te schrijven, maar goed, deze spelling heeft gewonnen!

Er is dus wel wat voor te zeggen dat leerlingen ‘meer moeten oefenen’, maar oefenen heeft alleen zin als de methode / strategie die je hanteert de juiste is. Dat weten we van alle onderzoek naar het rekenonderwijs. Allerlei ‘trucs’ die leerlingen tijdens de basisschool leren om sommen op te lossen lopen hen op de middelbare school voor de voeten. Mijn dochter had als strategie om vlugger te kunnen lezen dat ze de eerste twee letters van een woord las en dan gokte wat er stond (door vlug in haar mentale woordenboek te kijken). Nu beginnen er heel veel woorden met ‘vl’, dus dat ging nogal eens fout!. Dit is dan ook zo’n strategie waarvan ik niet zou aanbevelen om hem meer te oefenen.

Pieter Mostert